



ADOLESCENCIJA
– VRIJEME KRIZE
I FORMIRANJA
IDENTITETA

Biološka kriza tijekom adolescencije posljedica je naglih tjelesnih promjena koje adolescent doživljava. Riječ “promjena” u nekom je smislu kategorija koja obuhvaća cjelokupno iskustvo rasta i sazrijevanja koje započinje u pubertetu.¹⁰⁹ Pubertet donosi cijeli niz fizičkih promjena adolescenta, osobito na seksualnom području.¹¹⁰ Adolescent ili predadolescent prilično je zatečen i iznenađen onim što se u njemu događa. U vlastitom tijelu osjeća se kao stranac u tuđoj zemlji. U adolescenciji, usporedno s fizičkim promjenama, javljaju se promjene psihološke naravi. Općenito, ovo životno razdoblje označeno je kao “kriza identiteta”.¹¹¹ Iz puberteta adolescent izlazi kao zreo muškarac ili zrela žena. Ponekad pubertet prati disharmonija u fizičkom razvoju koja može negativno utjecati na psihičku ravnotežu adolescenta. Iznadnu promjenu vlastitog tijela adolescent doživljava kao svojevršno razbijanje cjelovitosti osobe. Radi se o procesu koji simbolično možemo nazvati raskol između “srca i tijela”. Adolescent u sebi osjeća polarnost: tjelesnost-seksualnost i afektivnost (odnosi) prema drugom ponekad vrlo teško integrira u vlastitu osobnost.¹¹² Novosti koje sa sobom donose tjelesne promjene i njene nepravilnosti uzrok su nesigurnosti i prenatrpane brige za vlastito tijelo.¹¹³ U vrijeme važnih tjelesnih promjena događa se seksualno sazrijevanje koje pred adolescenta postavlja zadatak: ponovno definirati vlastiti seksualni identitet.¹¹⁴ Za normalni razvoj, važno je da se adolescent prepozna i prihvati u vlastitoj seksualnosti. Tjelesne promjene odražavaju se i na međuljudske odnose adolescenata. Adolescent primjećuje da ga drugi više ne doživljavaju kao dijete. To od njega zahtijeva reviziju dosadašnjih modela ponašanja i prilagođivanje novom statusu. Naime, promjena se događa u kvaliteti tih odnosa. U svijetu adolescenata pojavljuje se novi “objekt ljubavi” koji u jednom trenutku biva otkriven i prepoznatljivi “subjekt” (osoba) s kojom slobodno stupa u čvrstu vezu. Kroz te odnose adolescent postupno otkriva različitost i tajnovitost drugog. Traženje prijatelj-

stva i uspostavljanje heteroseksualnih odnosa adolescentu predstavlja pokušaj i mogućnost prijelaza od usredotočenosti na sebe i autoerotizma na okrenutost spram drugom i heteroseksualnost sa svim rizikom preuranjenih i nezrelih iskustava.¹¹⁵

MORALNA KRIZA

Promjene koje su se dogodile u pubertetu odražavaju se na moralni odgoj i razvoj adolescenata. U njima prevladava emotivnost i senzualnost kao posljedica spolnog sazrijevanja. Adolescent duboko u sebi osjeća raskorak između fizičke zrelosti i socio-psihološke nezrelosti. Današnji adolescenti žive u izrazito "erotiziranoj" kulturi i vrlo teško uspijevaju gospodariti spolnim nagonima.

U djetinjstvu se moralna svijest oblikuje pod utjecajem obiteljskog i društvenog imperativa. U adolescenciji se događa se prijelaz od morala zakona na moral savjesti; od morala izvana na moral osobne odgovornosti. Praćenje mladih u tom procesu, temeljna je zadaća moralnog odgoja.

Mnogi naglašavaju kako današnji mladi nisu sposobni zahvatiti životnu zbilju u cjelini. Sociolozi to povezuju s njihovom prenatlaženom usmjerenošću na "sadašnji trenutak" (prezentizam). U ponašanju adolescenata prepoznatljive su dvije dominantne tendencije koje se reflektiraju na moralno ponašanje: subjektivizam i samoostvarenje.¹¹⁶ Dakle, određivanje dobra i zla nije, povezano, osim u nekim stvarima, s postojanjem apsolutnih principa nego sa subjektivnom odlukom.¹¹⁷

Adolescenti su u sebi razlomljeni i frustrirani zbog nemogućnosti realiziranja idealnog 'ja' kojeg bi željeli postići. Kada je riječ o moralnoj opredijeljenosti adolescenata, ne bi se moglo reći da oni odbacuju svaki moralni zakon i da žele život bez ikakvih pravila, utemeljen na nekakvom instinktivnom ponašanju. Istina je da u adolescenata i u moralnom promišljanju prevladava subjektivizam kojim prosuđuju dobro i zlo. Za njih je moralno ono što ima određeno značenje, i to ovdje i sada.

Uzrok moralnoj krizi nesklad je između fiziološke zrelosti i moralne nezrelosti. Adolescent još uvijek nije u stanju "kontrolirati" svoj "ja", seksualne nagone netom probuđene, jake osjećaje. Oni su svjesni onoga što je dobro a što zlo, ali za većinu od njih osjećaj grijeha i vlastite odgovornosti ne postoji. U današnjem društvu sve je izraženija kriza tradicionalnog morala i njegovih parametara u prosuđivanju, posebno na seksualnom području. "Masturbacija, predbračni odnosi, homoseksualnost i abortus općenito su vrednovani kao čini koji ne podliježu društvenoj osudi."¹¹⁸

Sve ono što se događa s adolescentima usko je povezano s događajima i promjenama društva u kojem žive.¹¹⁹ Moralna kriza adolescenata zapravo je ogledalo sveopće moralne krize koja vlada u suvremenom društvu. Utjecaj društva, kulture, skupine vršnjaka, a posebno masovnih medija od presudne je važnosti u moralnom sazrijevanju mladih. U modernom materijalističkom i hedonističkom društvu prevladava zakon koristoljublja i popustljivosti. Adolescenti se suočavaju s društvenim javnim mišljenjem ili mentalitetom koji priznaje zakon zadovoljavanja svih instinktivnih poriva i odbacuje svaki pokušaj ograničenosti.

Današnje društvo adolescentima ne nudi čvrsta uporišta kao orijentaciju u prihvaćanju čvrstih kriterija za vrednovanje onog što je dobro a što je zlo. Sve je transparentniji dvostruki moral: laički i religiozni.¹²⁰ Laički moral, koji danas dominira, oslanja se isključivo na razum i iskustvo. Takav stav stvorio je novi laički Dekalog.¹²¹ Ono što je u sebi zlo proglašava se, ako ne dobrim, onda korisnim ili suvremenim trendom. Čak ni odgojne ustanove nemaju iste parametre kada je riječ o prosuđivanju temeljnih vrednota. Govoriti o moralnoj krizi znači stoga govoriti o krizi temeljnih vrednota. U društvu u kojem je poljuljana temeljna ljestvica vrednota, mladi je čovjek bez orijentacije. Za njega živjeti znači biti "slobodan" - biti "u diru" - "u trendu".¹²²

Mnogi se danas slažu da prisustvujemo rađanju određenog "politeizma" na području vrednota i u tom smislu se općenito govori o moralnoj dekadenci u suvremenom društvu.¹²³ Novija istraživanja provedena među mladom populacijom (od 15. do 24. godine) ukazuju na sve liberalniji odnos mladih na seksualnom području. Broj mladih 90-tih koji smatraju da je etički nedopustivo imati predbračne odnose, dopustiti rastavu braka, živjeti s partnerom bez vjenčanja, imati homoseksualna iskustva, u stalnom je opadanju. Slijedeća tablica govori o stavovima mladih između 15 i 20 godine (adolescenti).¹²⁴

TVRDNJA	15-17 (M)	15-17 (F)	18-20 (M)	18-20 (F)
Rastava braka	20,5%	12,1%	21,4%	14,3%
Predbračne odnosi	9,2%	16,4%	9,0%	15,0%
Homoseksualna iskustva	66,4%	52,4%	63,2%	49,6%
Život s partnerom	11,2%	21,9%	16,9%	18,1%
Veza s oženjenom osobom	44,4%	55,4%	45,5%	52,0%

Tablica 16.
 Postoci onih adolescenata koji drže nedopustivim navedena seksualna ponašanja s obzirom na dob i spol

I ovi podaci ukazuju da je moralna kriza adolescenata zapravo samo odraz sveopće moralne krize društva i kultu-

re u kojoj adolescenti žive. Možemo zaključiti da naglašeni subjektivizam vodi ne samo odbacivanju etičkih normi koje su postavljene autoritetom odozgo, nego stavlja u krizu tradicionalni etički model koji je bio model dužnosti i poslušnosti, žrtve i zalaganja. Prevladava tendencija morala koji se koncentrira na afektivnost, zadovoljavanje potreba i želja, na erosu i principu sviđanja. Drugim riječima, mladi svu svoju pažnju usmjeruju na ostvarivanje sreće, zadovoljstva i samoostvarenja.¹²⁵

RELIGIOZNA KRIZA

Vrijeme adolescencije vrijeme je "generalne revizije" kojom mladi žele još jednom preispitati, revalorizirati smisao i vrijednost onih sadržaja koji su im dotada posredovani različitim putovima i sredstvima. Riječ je o svojevrsnoj "životnoj inventuri".

U prvim godinama adolescencije, religioznost je prilično uravnotežena - "normalna stvar", ali vrlo brzo dolazi u pitanje. Adolescent kritički stavlja sve u pitanje, nije više pasivno naivan i odbacuje "prirodnu" prednost starijih.¹²⁶

Naime, religioznost predadolescencijom uvjetovana je mnogim vanjskim čimbenicima: obitelji, skupinom vršnjaka, kulturom, tradicijom, a to su ujedno temeljni čimbenici u formiranju religioznog identiteta. Vrlo je teško, pa čak i presmion, kaže Vergote "htjeti odrediti okvire religioznog razvoja adolescenata."¹²⁷ U zadnje vrijeme mnogo se piše, a na području sociologije istražuje, o religioznosti adolescenata. Navodimo samo neka novija istraživanja.¹²⁸ Na temelju rezultata mnogih istraživanja može se uočiti da vjera za mnoge mlade nije više jedna jasna činjenica.¹²⁹ Za mnoge adolescente religija nije vrednota u sebi (objektivna činjenica) nego je toliko vrijedna koliko može dati odgovor na pitanja smisla života.

Za utvrđivanje religioznosti sociolozi najčešće uzimaju kao kriterij prakticiranje vjerske prakse. Međutim, istraživanja pokazuju da odbacivanje vjerske prakse kod adolescenata ne znači i konačni razlaz s vjerom i s Crkvom. Religiozna kriza adolescenata "najčešće ne prolazi kroz dramatične faze. Ona se redovito događa stihijski i završava u jednom stanju koje možemo okarakterizirati kao ravnodušnost ili gubljenje senzibiliteta za religiozno."¹³⁰

Mnogi religioznu krizu povezuju s cjelokupnim psihološkim stanjem adolescenata. Adolescent se oštro suprotstavlja svakom obliku autoriteta. I religiozna kriza uklapa se u taj okvir. Različitim modelima ponašanja on odbacuje "vjeru oca", posebno onda kada vjera postaje simbol autoriteta koji ga blokira na putu do potpune emancipacije.

Stoga neki od adolescenata, nesvjesno, u prethodno primljenoj vjeri prepoznaju sredstvo koje stariji koriste kako bi s njima manipulirali. Odbacivanje vjerske prakse postaje za njih put do slobode i samoostvarenja.¹³¹

Mnogi adolescenti "nisu do sada učinili jasan i formalan čin vjere. Mnogi se nisu pitali jesu li istine vjere, u obliku u kojem su njima posredovane, u bitnom odnosu s realnim i prihvaćaju li ih zato jer su od Boga objavljene. Bez obzira što je adolescent u stanju izvršiti mnoge religiozne čine, kao što su: poklon, znak križa, molitva, sakramenti, ali bez jasnog čina vjere sve može postati samo stvar običaja, lišeno svake duhovne životnosti."¹³² Kako se iz prethodnog vidi, religiozna je kriza nužan put od primljene vjere (socijalizirane vjere) do poosobljene vjere. U vrijeme adolescencije morala bi se dogoditi integracija vjere i života, tek tada adolescent u vjeri više ne bi prepoznavao samo jednu od ponuđenih ideologija nego životnu opciju za koju se svjesno opredjeljuje i za koju se zalaže svim snagama. On mora prepoznati vjeru i staviti je u službu vlastitog rasta i oblikovanja osobnosti.

Vrijeme adolescencije prva je ozbiljna prilika da mladi daju čvrste temelje osobnoj vjeri. To može biti povod za odbacivanje, a isto tako pogodan trenutak za ponovno otkriće prave slike Boga.¹³³ Prve naznake religiozne krize javljaju se na početku adolescencije: sumnja, odbacivanje i napuštanje prethodne religioznosti. Vjerska je sumnja raširena i u sebi složena, pojava u adolescenata. Allaport govori o "intelektualnim" sumnjama kao posljedicama nerazumijevanja temeljnih kršćanskih istina – dogmi. To su i "konfliktne" sumnje – posljedica raskoraka između ponašanja i vjerovanja; "razvojne" sumnje – nadilaženje predreligiozne dimenzije; sumnje izazvane frustracijama koje su posljedica razočaranja koje adolescent doživljava onog trenutka kada vidi da religija i religiozne institucije ne zadovoljavaju potrebe njegova "ja"; "znanstvene" sumnje – posljedica prenatlaženog racionalizma i pozitivizma koji su nepomirljivi s činom vjere.¹³⁴